

ДВА ВЕКА ЛЕТОПИСА (1824–2024)

ДАНИЛО ВУКСАНОВИЋ

ОТИСЦИ, КЊИЖАРНИК И СПОМЕНИЦА ЗА ДВА ВЕКА ЛЕТОПИСА МАТИЦЕ СРПСКЕ

* * *

Изложба графика приређена је поводом јубилеја 200 година *Лейтписа Матице српске* у Матици српској. Позвано је четрнаест савремених уметника који се баве класичним графичким изразом. На основу старијих и новијих изгледа насловних страна *Лейтписа Матице српске* настали су нови графички листови инспирисани вињетама, илустрацијама и графичким решењима. О свакој графици је дат запис у виду проширене легенде у литерарном призвуку. Сваки уметник је даривао по десет, нумерисаних и ауторизованих отисака Матици српској.

* * *

У годинама када се приближавамо обележавању два века од оснивања Матице српске, природно и логично, пре тога, два века ћемо сабрати над корицама њеног *Лейтписа*. Знајући да је *Лейтпис Матице српске* први међу једнакима, дуговечнији од свих светских гласила, свечано обузети поносом да је баш он, са Матичиним предзнаком, симболички предводник српске културе, позвали смо графичаре да дају свој ликовни прилог у част великог јубилеја. Две стотине година означавају време унутар кога су светлом обасјане бројне насловне странице, вињете и илустрације, преломи и

ортографије, слогови и иницијали. Визуелна различитост корица настала кроз време подсећа на вишеструка лица *Лейојиса Матице српске* и као таква чинила се погодна да буде повод, изазов и предлог за настанак новог уметничког дела – графике. Уметници су добили факсимиле графичких решења прошлих али садашњих бројева *Лейојиса* и на основу њих остварили нове отиске у различитим графичким техникама. Иако би овакав велики јубилеј захтевао замашнији ликовни пројекат, одлучили смо се да идеју за интерпретацију *Лейојиса* сведемо на праву меру, сразмерно папиру, материјалу на којем часопис излази две стотина година. Актуелни тренутак није нарочито одушевљен уметничким подухватима који настају по задатку. Ипак, и даље се велики број уметничких дела издваја управо захваљујући тиме што уметници одговарају на позиве галериста, музеја или колекционара. На тај начин уметност добија утилитарни карактер, служећи сврси наручиоца/мецене проширујући сопствене капацитете, понекад заморене одвише понављаним идејним концептима. Уметничка графика, с друге стране, доживљава неминовне дигитализоване трансформације и као да се мануелна графичка дисциплина не цени као раније. Мултифункционалност и интермедијалност са собом су повукли класичне технике у амбис свеколиких могућности дигиталне штампе на бесконачним врстама подлога моћних перформанси. Савремени графичари одговорили су на задату тему, свако на свој начин, једни аутентичном поруком свог ликовног језика, други тако што су парафразирали симболе, боју и слова са понуђених предлога. Типографске реинтерпретације и њихова комбинација у разноликим ликовним вредностима, симболички препознатљива иконографија са страница часописа, алегоричне илустрације просветитељских програма матичиних посленика, вишебојни отисци „летописних” традиција као и линеарне, апсолутно колористичке партије, сабране су у мапе, пресвучене кожом са сувим жигом јубилеја, које су мајсторски израђене у Библиотеци Матице српске под руководством Павла Живковића. Сви графички отисци, одштампани у десет ауторских, ручно сигнираних листова, поклон су аутора и уложени су у девет мапа које ће бити предате на чување Матици српској, Библиотеци Матице српске и Галерији Матице српске (по три мапе). Десети отисак од сваког аутора урамљен је за потребе трајног излагања у просторијама Матице српске.

Дугујемо велику захвалност свим уметницима, Матичиним добротворима, који су учествовали у пројекту „Отисак за два века Летописа” и својим даром обогатили обележавање великог јубилеја „Два века Летописа Матице српске”. Уметници који су се одазвали позиву и донирали тираж поводом јубилеја су: Горан Кнежевић,

Снежана Петровић, Јелена Средановић, Милан Игњатовић, Александар Лека Младеновић, Вида Стефановић, Зоран Тодовић, Сајака Кавамура, Сања Жигић, Никола Илић, Вишња Николић, Владо Њаради, Угљеша Цолић и Данило Вуксановић.

Поред изложбе графика, истим поводом осмишљен је „Књи-
жарник за Летопис Матице српске” по замисли управнице послова
Матице српске, др Јелене Веселинов, осликан и украшен рељефом
преузетим са споменице „Два века Летописа” израђеној на позив
председника Матице српске проф. др Драгана Станића а по нацрту
др Данила Вуксановића у граверској радњи „Завртаник” у Новом
Саду. Мапе са графичким отисцима, орман и споменица остаће
трајно записани у богатој традицији обележавања Матичиних ју-
билеја, на *йолзу* потоњим генерацијама.

(Реч на отварању изложбе у Матици српској на Дан добротвора
25. децембра 2024)



Споменица јубилеја 200 година Летописа Матице српске, медаља, R 6 cm, 2024



Књижарник за Летопис Матице српске, дрво, боја, 230 x 75 x 45 cm, 2024



Угљеша Цолић, линорез, *ЛМС 200*, 26,4 x 20 cm, 2024

УГЉЕША ЦОЛИЋ / Вишеструки профили, (с)резани у линолеуму, подсећају нас како два столећа *Лейойиса Мајице српске* чине, пре свега људи. Налик Тримуртију, троструком божанском извору, и овај графички лист унутар којег се истура кружни портретни амблем упућује нас на будне очи прегалаца писане речи у огледалу искусног читаоца. Баш као што су непознати мајстори отисака прилагали своје дрворезе на насловним страницама нашег најдуговечнијег часописа.



Владо Њаради, ситоштампа, *Јубиларна*, 30 x 21 cm, 2024

ВЛАДО ЊАРАДИ / Све типографско богатство, у колоритним обра- зима саздато, уметнуто је у словну мрежу на жућкастој хартији, као у *кованлуку* азбучног мозаика. Грб Матице српске подржан је сеновитом перголом у залеђу, уз различито бојена слова и бројке, у хоризонтали и вертикали. Кошница је симбол који се налази напред и назад, као препоз- натљиво, матичарско (пра)порекло, садржалац наше заумне прошлости и немирне али трудом обележене садашњости.



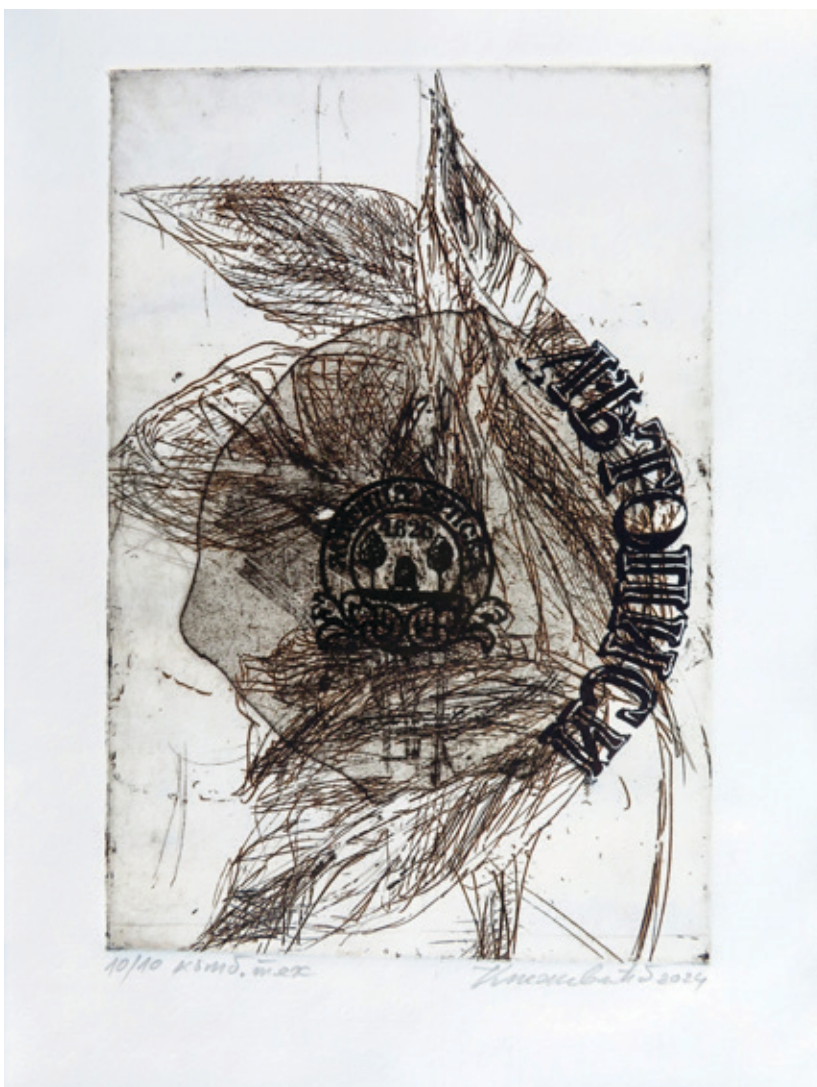
Снежана Петровић, мелотинта, *Мелиса*, 9 x 6 cm, 2024

СНЕЖАНА ПЕТРОВИЋ / Искорак у минијатурно-маестралном захвату мелотинте, у изглачаним траговима ноншаланције, пред нама је отелотворио фигуру Мелисе под окриљем жита. Видимо је како је прихватила патинирану плетару са крилатом огрлицом око суженог врата. Погледом гурнутим у страну као да не мари за емотивну лопту под њеним ногама. Увијена је у полукругу хералдичке форме, на доњем, пругастом пољу црвено-белих усправних трака, и као да чека да је, у сну, појуримо.



Сања Жигић, комбинована техника, *Планински љућ*, 37 x 27 cm, 2024

САЊА ЖИГИЋ / Историја српске културе и писмености кретала се споро вијугавим путевима, баш као на листу са приказом забаченог планинског села. Означена путања делује као светлосни траг, ознака трновитог успона пуног узбудљивих преокрета. Жуто-црна комбинација, на којој четинари изгледају као обле главе наших заштитника, пружа нам осећај издвојене стварности у којој можемо доживети спокој у сумутним временима. У њој саобраћамо кроз природну средину, симболички загледани у (графичку) мапу нашег трајања.



Горан Кнежевић, комбинована техника, *У часној јубилеја*, 32 x 21,6 cm, 2024

ГОРАН КНЕЖЕВИЋ / Свесни смо да се ово двовековно дрво раз-
листало и да су писмена са старих страница *Лейойиса* засијала пред
нашим очима као драги камен на прстену старе даме. У тамној сепији,
у маниру истинске школе графизма, у преплетима линија, као у густом
грму без лишћа, стајао је печатолики амблем Матице српске као спасо-
носни инсект – пчела. Окрајком збијених цртачких бравура, примећујемо
серифна слова летописног обличја као наше поносито обележје.



Данило Вуксановић, литографија, *Алејорија Леййойиса*, 30 x 43,3 cm, 2024

ДАНИЛО ВУКСАНОВИЋ / На врху зарубљеног постоља, *ймељца* започете грађевине, стоји уљаница која симболише делатну свест и непрестану активност, поноћно сунце, симбол духовног просветљења. У илустрацији коју је објавио Теодор Павловић с леве стране постамента и кошнице препознајемо персонификацију књижевности, Минерву и Генијуса. На литографисаној алегорији је и фигура жене са огледалом у руци (*Major fato Prudentia*) на коју је ослоњена лира, а иза је разрушен храм, али и биста Доситејева, коју је, из сенке, пригрлила сова.



Зоран Тодовић, комбинована техника, *Насловница*, 41 x 29,2 cm, 2024

ЗОРАН ТОДОВИЋ / Као на чистом стегу, преузетом са каквог мраморног споменика, уграђеног у темеље храма, вибрира графички лист. Сребрнкасти, пригушени фон обезбеђује мерило угаслих тонова, исписаних приповетки и сонета на црквенословенском језику. Бројка од две стотине, уметнута под насловно име *Лейойис*, означава пример иконографије просветитељских намера са вињетом флоралне, бидермајерске корпе, као *часѝ ѡерву а ѡроцком Матѝце* печатану.



Вишња Николић, линорез у боји, *Лейойис*, 14 x 10,5 cm, 2024

ВИШЊА НИКОЛИЋ / У облој форми сличној нару, воћу изобиљном али још више грешном, сакривена је енергија једноставне артикулације. Ситна слова, као пчелиње кружење, одашиљу говор унутарњег звука и сажимају непролазност изговорене речи. У преклопљеном, граничном первазу, као у тајновитом манастирском окну, заправо звони *сунцоносац* наше лексичке запитаности. Ликовно пречишћеним језиком састављен је графички хаику, у нежном заговору.



Јелена Средановић, mokulito, *Трајање*, 17,6 x 19,8 cm, 2024

ЈЕЛЕНА СРЕДАНОВИЋ / Из дубине морских остава као у огледу
Ива Клајна. Гледамо у пенушаве небесне ковитлаце. И знамо да облак
може у себе да упије сјај крилатих књига и блиставих векова. У тренутку
када од погледа очекујемо да нам отвори срце. Летимо као птице ка југу.



Вида Стефановић, линорез у боји, *Као јелен*, 37 x 27,2 cm, 2024

ВИДА СТЕФАНОВИЋ / За чим трагају животиње, рогате и снене, док кроз влажну шуму иду у потрази за Светлом? И да ли је на овој хартији контролисане, минималне белине остављено места за свеца заштитника? Погледајмо како се гради слика у нама и пођимо путем који су срне искрчиле. Уловићемо на њој боје помешаног звука истинске расе. У ком лексикону митолошких појмова се налази тумачење двојног света, када се девичанска лепота изједначава са вишебојним отиском „Као јелен”? Мора да је бивало, и на страницама *Лейойиса* се прелиставало.



Милан Игњатовић, линорез у боји, *Гуслар, њоводом јубилеја
Летописа Мајнице српске*, 200 г., 28 x 21,5 cm, 2024

МИЛАН ИГЊАТОВИЋ / Вечити, анђеоски звук, запретен је у једној жици у овом народу. Летописно обележено схватање света кроз десетерачки слог, у епском замаху и даху, ликовно је овенчано трима бојама. Црвена и црна на белом папиру започињу стихове издаље, како и доликује. „Гуслорез” постаје звонко *приударење*, силуета јасно уздигнутих величина Филипа Вишњића или Игумана Стефана, исто је. Јер осим њих, многи су, гусларским начином, превлачили преко утегнутих струна гудало без страха у древно доба. И то знатно дуже него што је испод штампарског ваљка излетао *Летопис Мајнице српске*.



Александар Лека Младеновић, ситоштампа, *У славу јубилеја ЛМС*,
41 x 21,5 cm, 2024

АЛЕКСАНДАР ЛЕКА МЛАДЕНОВИЋ / У књијници српске културе, никад довољно испуњеној и по реду нарочитом сложеној, нема много полица на којима су поређане свеске са насловом: *III часиница за њог 1825*, са уоквиреном прстенастом звездом, у тростепеном слагању нивоа, временских и симболичких. У марго је отисак изашао, бојама популарне културе подвучен, компонован искусно, као за милионски тираж. Звезда је најављивала долазак српске учености коју најбоље можемо заденути под штап Доситејев, видљив на чувеној Валдецовој скулптури али и на нашој графици.



Никола Илић, комбинована техника, *Изнад севера и југа*, 40 x 29 cm, 2024

НИКОЛА ИЛИЋ / Светилник графичарске мисли устројио се по Трандафилкиној задужбини, изнад главног улаза, са однедавно враћеним каменим крстом. На овом графичком отиску, у два лучна прозора смештено је знамење Југа и Севера. Лево је Пећаршија наместо завесе на прозор ушла, док се десно види шиљати торањ пештанског парламента. Заједно су на клинкер циглама Тапавичиног градитељског дела као бифоре са дечанских портала растегли приповест о сеобама и смрти. На оба прозора слећу голубови, али и гавранови. Они симболишу две врсте књига чије корице исто изгледају.



Сајака Кавамура, комбинована техника, *Floating*, 31 x 21,5 cm, 2024

САЈАКА КАВАМУРА / У тананом слоју деликатних односа, прилази звук са Истока, с друге стране земљиног опхода. У центру графике, девојка као у лист одевена, рукама придржава цвет. Изнад њене главе, ружина грана заплетена је негде на средини, у наговештају лемниса. Девојка гледа ка Белој пчели, својој претходници, исходишту. У првим „частицама” *Лейоиса* излазиле су гравире у функцији вињете на којима су кошнице уз руже, лорово и храстово лишће. Путоказ је довољно јасан. На његовом трагу се могу повезати два посве различита графичка учења.

Др Данило М. Вуксановић
Галерија Матице српске
d.vuksanovic@galerijamaticesrpske.rs